

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

CONSIDERAȚII REFERITOARE LA ALTE FORME TESTAMENTARE. TESTAMENTUL SUMELOR ȘI VALORILOR DEPOZITATE. TESTAMENTUL FĂCUT ÎN STRĂINĂTATE DE CETĂTENII ROMÂNI¹

Ioana NICOLAE

*Universitatea Transilvania din Brașov
Facultatea de Drept*

Abstract

The legislator, separate from the ordinary and privileged wills, regulated by special dispositions, the will of the amounts and values deposited, as well as the will made abroad by Romanian citizens. The reason that generated the regulation of these testamentary forms is based on the recent evolution of the economic and social life, as well as of the right of free movement of persons. The present study proposes to analyze these testamentary forms, in the light of the applicable legal provisions and of the particularities they present.

Keywords: *will, the will of the amounts and values deposited, the will made abroad by Romanian citizens.*

1. Testamentul sumelor și valorilor depozitate

Potrivit art. 1049 C. civ., „dispozițiile testamentare privind sumele de bani, valorile sau titlurile de valoare depuse la instituții specializate sunt valabile cu respectarea condițiilor de formă prevăzute de legile speciale aplicabile acestor instituții.

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

Instituțiile specializate nu vor putea proceda la predarea legatului având ca obiect sume de bani, valori sau titluri de valoare decât în baza hotărârii judecătorești ori a certificatului de moștenitor care constată valabilitatea dispoziției testamentare și calitatea de legatar, prevederile privitoare la raport și reducere fiind aplicabile.

Instituțiile de credit au obligația ca, la instituirea de către clienții acestora a unei dispoziții testamentare, să comunice, de îndată, mențiunea acesteia în registrul prevăzut de art. 1046 C. civ.”.

Registrul la care se referă art. 1046 C. civ. este Registrul național notarial ținut în format electronic. În alte cuvinte, testamentul sumelor și valorilor depozitate se înscrie în acest registru, la fel cum se întâmplă și în cazul testamentului autentic. În schimb, testamentul olograf și cel privilegiat nu fac obiectul înregistrării în acest registru, datorită condițiilor specifice de încheiere a fiecăruia dintre acestea. În ipoteza instituirii unei dispoziții testamentare, instituția de credit are obligația de a comunica de îndată mențiunea acesteia la Registrul național notarial ținut în format electronic. Această dispoziție se aplică și în ipoteza modificării, revocării sau retractării revocării dispoziției testamentare, dar și în ipoteza în care până la data decesului testatorului contul curent, depozitul sau alt instrument bancar în care au fost depuse sumele de bani, valorile sau titlurile de valoare a fost lichidat potrivit art. 5 alin. (2) din Ordinul nr. 1903/2011.

Se impune să menționăm că testamentul sumelor și valorilor depozitate trebuie să îmbrace forma prevăzută de legile aplicabile instituțiilor specializate și nu cea prevăzută de Codul civil în materia testamentului. Așa cum s-a subliniat în doctrină², legea civilă doar permite de principiu încheierea unor clauze testamentare bancare, în timp ce valabilitatea lor concretă depinde de respectarea condițiilor de formă prevăzute de legile speciale aplicabile acestor instituții. În acest sens, Ordinul nr. 1903/2011³ al Ministerului Justiției reglementează condițiile de formă pentru valabilitatea dispozițiilor testamentare ce vizează depunerea sumelor de bani, a valorilor sau a titlurilor de valoare la instituțiile de credit. Chiar dacă forma testamentului este reglementată prin acest ordin, acesta continuă să își păstreze caracterul solemn, lipsa formei fiind sancționată cu nulitatea absolută a dispoziției de ultimă voință.

Obiectul acestui tip de testament poate fi constituit atât din sumele de bani, cât și din orice titluri de valoare sau valori, depuse la instituțiile specializate. Instituțiile specializate sunt instituțiile de credit (bănci, organizații cooperatiste de credit, bănci de economisire și creditare în domeniul locativ și bănci de credit ipotecar, potrivit O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului⁴), dar și alte instituții care, potrivit legii, pot depozita sume de bani,

² J.Kocsis, P.Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 107.

³ M. Of. nr. 684 din 27 septembrie 2011.

⁴ M. Of. nr. 1027 din 27 decembrie 2006.

valori sau titluri de valoare. Valorile sau titlurile de valoare sunt cele depuse în casetele de valori ale instituțiilor menționate.

Astfel, potrivit art. (1) din ordinul menționat, „deponentul unor sume de bani, valori sau titluri de valoare la o instituție de credit poate dispune de acestea, pentru cauză de moarte, printr-o dispoziție testamentară cuprinsă în cadrul convenției încheiate cu instituția de credit.

Dispoziția testamentară întocmită în condițiile arătate la alin. (1) poate avea ca obiect numai sumele de bani, valorile sau titlurile de valoare depuse de testator la acea instituție de credit”. Aceasta echivalează cu faptul că testatorul nu va putea dispune de alte sume de bani, valori sau titluri de valoare ce se găsesc în depozit la alte instituții de credit, decât dacă va încheia dispoziții testamentare distincte pentru fiecare instituție de credit în parte. De asemenea, apreciem că în ipoteza în care testatorul deține mai multe depuneri la aceeași unitate specializată, va trebui să utilizeze clauza testamentară pentru fiecare dintre acestea.

Art. 2 al Ordinului nr. 1903/2011 prevede că, „sub sancțiunea nulității absolute, testatorul va completa prin scriere olografă clauza cuprinzând dispoziția testamentară, prevăzută în anexa care face parte integrantă din prezentul ordin.

Dispoziția testamentară cuprinde desemnarea directă sau indirectă a beneficiarului acesteia, obiectul, semnătura testatorului, precum și data întocmirii.

În cazul în care testatorul nu poate completa prin scriere olografă clauza cuprinzând dispoziția testamentară, acesta va fi îndrumat de către funcționarii instituției de credit să încheie un testament autentic”.

Se observă că testamentul sumelor și valorilor depozitate se completează olograf în anexa indicată, după care se semnează și se datează. Elementul de diferență față de testamentul olograf este dat de scriere, care, în cazul testamentului sumelor și valorilor, se rezumă numai la completarea formularului pus la dispoziție, față de testamentul olograf, unde testatorul trebuie să redacteze în întregime testamentul. În alte cuvinte, din punct de vedere al condițiilor de formă, pentru a fi valabilă clauza testamentară trebuie să conțină scrierea olografă prin completarea formularului tipizat, precum și datarea și semnarea acestuia de testator. Textul indicat impune, de asemenea, ca testatorul să desemneze direct sau indirect pe beneficiarul clauzei testamentare, în consens cu prevederile art. 989 C. civ.

Art. 4 din Ordinul nr. 1903/2011 arată că „dispoziția testamentară se completează, se semnează și se datează de către testator numai în prezența a doi funcționari ai instituției de credit, special împuterniciți în acest scop, care semnează convenția alături de testator”. Așadar, pentru a ne afla în prezența unei clauze testamentare valabile trebuie îndeplinite două condiții de formă: prima vizează scrierea olografă prin completarea formularului, datarea și semnarea acesteia de către testator, iar cea de-a doua se referă la faptul că aceasta trebuie să fie întocmită în prezența a doi funcționari bancari desemnați special în acest scop, care vor

semna convenția alături de testator. În situația în care testatorul nu poate scrie, nu va putea încheia un astfel de testament, urmând a fi îndrumat spre a testa în formă autentică.

În ceea ce privește semnătura celor doi funcționari, din textul art. 4 al Ordinului amintit, rezultă că ei vor semna nu pe formularul completat de testator, ci pe convenția încheiată de testator cu unitatea specializată.

Instituția de credit are obligația de a comunica de îndată Uniunii Naționale a Notarilor Publici datele necesare înscrierii dispoziției testamentare în Registrul național notarial. Această dispoziție se aplică în mod corespunzător și în cazul modificării, revocării sau al retractării revocării dispoziției testamentare de către testator, precum și în cazul în care, până la data decesului testatorului, contul curent, depozitul sau alt instrument bancar în care au fost depuse de către acesta sumele de bani, valorile sau titlurile de valoare a fost lichidat, potrivit art. 5 din Ordinul menționat.

De asemenea, arătăm că „instituția de credit are obligația de a furniza de îndată, la solicitarea instanței de judecată sau a notarului public, în cadrul debaterii procedurii succesorală, toate informațiile cu privire la sumele de bani, valorile sau titlurile depuse de către defunct”, așa cum dispune art. 7 din Ordinul nr. 1903/2011.

În ceea ce privește predarea obiectului legatului, arătăm că „instituția de credit va putea proceda la predarea legatului al cărui obiect îl constituie sumele de bani, valorile sau titlurile de valoare numai în baza hotărârii judecătorești sau, după caz, a certificatului de moștenitor prin care se constată valabilitatea dispoziției testamentare și calitatea de legatar”. Dispozițiile enunțate anterior sunt prevăzute în art. 6 din Ordinul nr. 1903/2011 și sunt aproape identice cu prevederile art. 1049 alin. (2) C. civ. Singura diferență între cele două texte vizează faptul că în Codul civil se face trimitere la aplicarea prevederilor referitoare la raport și reducere. În cazul în care legatarului i s-au eliberat, în condițiile legii, sumele de bani sau valorile depozitate, după care intervine ineficacitatea totală sau parțială a legatului (nulitate, reducere etc), plata făcută de instituția de credit rămâne valabilă, ceea ce înseamnă că persoanele îndreptățite vor solicita restituirea sumelor doar de la legatar⁵.

După ce am clarificat aceste aspecte, urmează a ne apleca asupra naturii juridice a dispoziției testamentare având ca obiect sume de bani, valori sau titluri de valoare. În literatura de specialitate⁶ s-a afirmat că natura juridică a clauzei testamentare bancare a fost înțeleasă uneori ca fiind un testament olograf simplificat, alteori ca reprezentând un testament ce împrumută câte puțin de la toate celelalte acte *mortis causa* ordinare. Apreciem că natura juridică a acestei dispoziții

⁵ G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020, pp. 551-552.

⁶ J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 107.

testamentare este aceea a unui legat cu titlu particular, o liberalitate *mortis causa*, cuprinsă într-un testament olograf simplificat⁷. Din cele expuse anterior rezultă că dispoziția testamentară trebuie să fie doar datată și semnată de către testator, nu și scrisă în întregime de către acesta, scrierea vizând în acest caz doar completarea rubricilor din formularul anexă la Ordinul nr. 1903/2011. Aceste aspecte au condus la concluzia că ne aflăm în prezența unui testament olograf simplificat⁸. Se observă faptul că acest tip de testament împrumută elemente atât de la testamentul olograf (fiind scris în parte de mâna testatorului, datat și semnat de acesta), cât și elemente de la testamentul autentic (fiind completat, semnat și datat numai în prezența a doi funcționari ai instituției de credit, special împuterniciți în acest sens, care la rândul lor vor semna convenția încheiată de dispunător cu unitatea specializată).

Notarul public va proceda la întocmirea procesului-verbal de constatare a stării materiale a înscrisului, respectiv la întocmirea procesului verbal de validare a dispoziției testamentare, în baza înscrisului original care cuprinde clauza testamentară, prezentat de notarului public de către instituția de credit, potrivit art. 252 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 36/1995. Validitatea va rezulta fie din recunoașterea făcută de moștenitori, fie va fi rezultatul pozitiv al expertizei grafoscopice dispuse. Ulterior stabilirii validității dispoziției testamentare notarul va elibera certificatul de moștenitor în baza căruia să fie preluat ulterior obiectul clauzei testamentare de legatarul sau legatarii desemnați.

Nu în ultimul rând se impune a preciza că, asemeni oricărui testament, dispoziția testamentară prin care testatorul dispune de sumele de bani, valorile și titlurile de valoare de la instituția de credit poate oricând să fie revocată. Revocarea poate fi expresă, când este anulată clauza testamentară, sau tacită, realizată printr-un alt testament. Astfel, testatorul poate, în timpul vieții sale, să revină asupra clauzei testamentare printr-un testament olograf, autentic sau privilegiat ulterior, fără a exista obligația acestuia de a informa instituția de credit. Dacă revocarea se face prin testament autentic sau prin act autentic notarial, acestea se înscriu în Registrul național notarial.

Dacă testatorul nu a dispus prin clauza testamentară de sumele de bani, valorile și titlurile de valoare, ele vor reveni moștenitorilor săi legali sau testamentari, după caz. În ceea ce privește valorile existente în casetele de valori, dacă s-a declanșat procedura succesorală notarială, indiferent dacă există sau nu o dispoziție testamentară privind aceste valori, notarul public are dreptul să efectueze inventarul casetei de valori, potrivit art. 1115-1118 C. civ. și art. 105 din

⁷ G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 551.

⁸ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 203.

Legea nr. 36/1995, fie pe baza acordului celor îndreptățiți, fie pe baza hotărârii judecătorești⁹.

Clauza testamentară nu se confundă însă cu clauza de împuternicire¹⁰. Clauza de împuternicire reprezintă un mandat care produce efecte în timpul vieții mandantului și care încetează la data decesului acestuia, în timp ce clauza testamentară începe să producă efecte tocmai de la data decesului acestuia, acesta fiind momentul la care se nasc drepturile legatarului cu titlu particular în privința sumelor de bani, a titlurilor de valoare sau a valorilor depuse.

Clauza testamentară fiind un legat cu titlu particular, i se vor aplica toate regulile privind regimul juridic al legatului cu titlu particular, cu excepția celor vizând forma sa¹¹.

În concluzie, se remarcă faptul că legiuitorul a înțeles să adapteze testamentul sumelor și valorilor depozitate la noile condiții social-economice, întrucât în vechea reglementare se admitea numai testamentul sumelor de bani depuse la CEC¹². În esență, deși este un act unilateral, testamentul sumelor și valorilor depozitate reprezintă o anexă la convenția încheiată cu instituția depozitară și constă în completarea olografă a anexei la Ordinul nr. 1903/2011, semnată și datată de dispunător, în prezența a doi funcționari ai respectivei instituții, special împuterniciți în acest scop.

2. Testamentul făcut în străinătate de un cetățean român

Art. 2635 C. civ. arată că „întocmirea, modificarea sau revocarea testamentului sunt considerate valabile dacă actul respectă condițiile de formă aplicabile, fie la data când a fost întocmit, modificat sau revocat, fie la data decesului testatorului, conform oricăreia dintre legile următoare:

a) legea națională a testatorului;

⁹ G. Boroș, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 551.

¹⁰ A se vedea Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1629/1976, în I.G. Mișuță, *Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1975-1980*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 141. „Clauza de împuternicire și clauza testamentară, trecute în libretul CEC reprezintă două acte juridice de natură și cu efecte diferite. Clauza de împuternicire constituie un mandat pe care titularul libretului îl dă unei persoane de a ridica suma de bani depusă, iar mandatul încetează la decesul titularului. (...) Dimpotrivă, clauza testamentară are la bază un act juridic pentru cauză de moarte, care urmează să-și producă efectele numai după decesul titularului libretului”.

¹¹ G. Boroș, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 551.

¹² Clauza testamentară era permisă în contractele încheiate de cetățeni cu CEC-ul, singura instituție de tip bancar la care aveau acces cetățenii în perioada 1949-1989. J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesioni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 106.

- b) legea reședinței obișnuite a acestuia;
- c) legea locului unde actul a fost întocmit, modificat sau revocat;
- d) legea situației imobilului ce formează obiectul testamentului;
- e) legea instanței sau a organului care îndeplinește procedura de transmitere a bunurilor moștenite”.

Prin textul legal enunțat observăm că se instituie o reglementare cu caracter facultativ, alternativ, ceea ce înseamnă că în materia legii aplicabile testamentului se poate opta pentru oricare dintre legile enumerate anterior, în funcție de cea care va fi apreciată mai favorabilă. Legiuitorul permite testatorului alegerea în privința locului încheierii testamentului, dar totodată și în ceea ce privește îndeplinirea condițiilor de formă, astfel testamentul este valabil dacă respectă, fie legea de la data când acesta a fost redactat, fie legea de la data deschiderii moștenirii dispunătorului. Raportat la prevederile Regulamentului nr. 650/2012, se observă că legiuitorul, în raporturile de drept internațional privat a procedat la asimilarea domiciliului cu noțiunea de reședință obișnuită.

Acest testament nu se confundă însă cu testamentul internațional, reglementat de Convenția de la Washington din 26 octombrie 1973 privitoare la legea uniformă asupra formei testamentului internațional, această convenție nefiind ratificată de România. În esență, acest tip de testament reprezintă o formă simplificată de testament mistic, secret, în sensul că testamentul este redactat în formă scrisă de testator, ori de o altă persoană, fie olograf, fie cu mijloace mecanice, iar ulterior testatorul declară în prezența a doi martori și a unei persoane abilitate să instrumenteze testamentul, că acesta este testamentul său, că îi cunoaște conținutul, iar dacă nu l-a semnat anterior îl va semna în prezența acestora. Dacă testamentul a fost semnat anterior, testatorul va trebui să recunoască și să confirme semnătura astfel aplicată pe testament. Persoana abilitată va confirma respectarea regulilor impuse de convenția amintită printr-un atestat, care se anexează testamentului.

3. Concluzii

Ne-am propus să analizăm toate formele testamentare, demers care a ajuns la final. Astfel, în acest ultim studiu ne-am aplecat asupra altor forme testamentare edictate de legiuitor. Astfel, separat de testamentele ordinare și cele privilegiate, au fost reglementate prin dispoziții speciale testamentul sumelor și valorilor depozitate, precum și testamentul făcut în străinătate de cetățenii români. Motivul care a generat legiferarea acestor forme testamentare are la bază evoluția recentă a vieții economico-sociale precum și a dreptului la libera circulație al persoanelor. Prezentul studiu și-a propus să analizeze aceste forme testamentare, prin prisma dispozițiilor legale aplicabile precum și a particularităților pe care le prezintă.

Bibliografie:

- J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
- Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2002;
- I. Nicolae, *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
- G. Boroș, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2020;
- I.G. Mișuță, *Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1975-1980*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982.